

UNIVERZALNA DEKLARACIJA O DOBROBITI ŽIVOTINJA – OD NACRTA DO REALNOSTI*

Ana Batrićević*

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Na međunarodnom nivou usvojen je niz dokumenata univerzalnog i regionalnog karaktera relevantnih za zaštitu životinja. Neki su posvećeni zaštiti životinjskog sveta (faune) kao dela životne sredine, dok su drugi fokusirani na zaštitu pojedinih životinjskih vrsta (ugroženih ili migratornih vrsta), određenih kategorija životinja (kućnih ljubimaca), ili na zaštitu dobrobiti životinja u pojedinim situacijama (prevoz, farmski uzgoj, držanje u zatočeništvu, klanje ili naučni eksperimenti). Ipak, jedan dokument koji bi mogao suštinski da promeni položaj životinja i u međunarodnom pravu i u nacionalnim zakonodavstvima još uvek je u formi nacrt, iako broj država, međunarodnih organizacija i pojedinaca koji ga podržavaju konstantno raste. U pitanju je Univerzalna deklaracija o dobrobiti životinja, dokument čiju evoluciju, sadržinu, principe i potencijale autor analizira u ovom radu.

KLJUČNE REČI: Univerzalna deklaracija o dobrobiti životinja / zaštita životinja / dobrobit životinja / Ujedinjene nacije / međunarodno pravo

* Ovaj tekst je nastao kao rezultat na projektu "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije" (broj 47011) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS.

* E-mail: a.batricevic@yahoo.com

UVOD – ZAŠTITA ŽIVOTINJA NA MEĐUNARODNOM NIVOU

Najstariji multilateralni sporazumi koji su se bavili pitanjem pravne zaštite životinja usvojeni su početkom 20. veka (Rüster, Simma& Bock: 1983). Primere takvih međunarodnih ugovora predstavljaju: Konvencija za zaštitu divljih životinja, ptica i riba u Africi iz 1900. godine¹ i Konvencija za zaštitu ptica korisnih za poljoprivredu iz 1902. godine² (Bowman, 1996:16; Gillespie, 2011:127; Gillespie, 2014:120-124; IUCN, 2004:3; Weinberg, 2006:436). Iako na prvi pogled deluje tako, usvajanje ovih dokumenata nije bilo motivisano istinskom željom da se životinjski svet zaštiti od negativnih antropogenih uticaja. Njihova detaljnija analiza pokazuje da su oni dopuštali i podsticali ubijanje jedinki pojedinih životinjskih vrsta poput lavova, leoparda, krokodila, otrovnih zmija, orlova, sokolova, čaplji i pelikana, ako bi one ugrožavale interese ljudi, zbog čega im se osporava istinski doprinos očuvanju životne sredine.

Zato su navedeni dokumenti već prvih decenija dvadesetog veka zamenjeni drugim izvorima međunarodnog prava koji su bili istinski posvećeni zaštiti divljih životinja i njihovih prirodnih staništa (Bowman, 1989:487). Upravo je u tom periodu, nakon uviđanja da opstanak čovečanstva nije moguć bez zdrave i očuvane životne sredine, usvojen veliki broj međunarodnih konvencija univerzalnog i regionalnog polja primene, koje su se bavile različitim ekološkim pitanjima. Zahvaljujući tim aktivnostima osnovana je i nova grana prava nazvana međunarodno ekološko pravo. Međunarodna zajednica je tako, kroz usvajanje konvencija iz oblasti ekologije, stavila pod zaštitu i brojne biljne i životinjske vrste. Treba naglasiti da smisao tih konvencija nije bio da štite životinje kao takve već da doprinesu ostvarivanju ekoloških i ekonomskih interesa ljudi. Uprkos tome, one predstavljaju značajne temelje na kojima se razvija važeća međunarodna regulativa iz oblasti zaštite životinja, koja je zasnovana na principima savremene biocentrične etike i koja ima sasvim drugačiji prizvuk (Paunović, 2004: 123-124).

¹ Convention for the Preservation of Wild Animals, Birds and Fish in Africa, 1900, http://iea.uoregon.edu/pages/view_treaty.php?t=1900-PreservationWildAnimalsBirdsFishAfrica.EN.txt&par=view_treaty_html 17.11.2015.

²Convention for the Protection of Birds Useful to Agriculture, 1902, http://iea.uoregon.edu/pages/view_treaty.php?t=1902-ProtectionBirdsUsefulAgriculture.EN.txt&par=view_treaty_html 17.11.2015.

U periodu između Prvog i Drugog svetskog rata usvojeno je nekoliko međunarodnih konvencija posvećenih zaštiti flore i faune. Kao najznačajnije od njih izdvajaju se: Konvencija o zaštiti flore i faune u njihovom prirodnom stanju iz 1933. godine³ i Konvencija o zaštiti prirode i očuvanju divljeg životinjskog sveta u zapadnoj hemisferi iz 1940. godine⁴. Njihovo usvajanje predstavlja prve napore usmerene ka međunarodnopravnom uređenju zaštite životinja.

Od tog vremena do danas usvojen je veliki broj takvih dokumenata. Oni se mogu podeliti u dve grupe prema polju važenja: 1) dokumenti univerzalnog karaktera – usvojeni pod okriljem Ujedinjenih nacija i 2) dokumenti regionalnog karaktera – koji važe na teritoriji Evrope, kao jedinog regiona za koji je poznato da je pristupio regulisanju pitanja zaštite životinja na nadnacionalnom nivou (Batrićević, 2013:34). U okviru regionalnih dokumenata posvećenih zaštiti životinjskog sveta razlikuju se: 1) dokumenti usvojeni pod okriljem Saveta Evrope – koji obavezuju države članice Saveta Evrope koje su ih ratifikovale (Batrićević, 2011:137; Lilić & Drenovak, 2010:106) i 2) dokumenti usvojeni od strane nadležnih organa Evropske unije – koji su, kao deo komunitarnog prava, obavezujući samo za države članice Evropske unije (Čavoški, 2007:24.).

Pod okriljem Organizacije Ujedinjenih nacija⁵ (Dimitrijević *et al*, 2005:122-130; Paunović, Krivokapić & Krstić, 2007:56-67) usvojen je veliki broj konvencija koje se bave zaštitom životne sredine uopšte, ali i onih koje se neposredno bave problematikom zaštite i očuvanja pojedinih životinjskih vrsta. One uspostavljaju univerzalne kriterijume za razlikovanje dozvoljenih od nedozvoljenih ponašanja ljudi prema životinjama i postavljaju jednoobrazne principe zaštite pojedinih životinjskih vrsta, koji treba da budu implementirani u nacionalnim zakonima članica Ujedinjenih nacija, te je njihov značaj u prvom redu preventivan.

Kada su u pitanju konvencije usvojene pod okriljem Ujedinjenih nacija po značaju za zaštitu pojedinih životinjskih vrsta mogu se izdvojiti: Međunarodna

³Convention Relative to the Preservation of Fauna and Flora in the Nature State, London, 08.11.1933. http://eelink.net/~asil/wildlife/conv_nature.html 01.11.2015.

⁴ Convention on Nature Protection and Wild Life Preservation in The Western Hemisphere, signed in Washington DC, 1940, entered into force 01.05.1942. <http://sedac.ciesin.org/entry/texts/wildlife.western.hemisphere.1940.html> 01.11.2015.

⁵ Povelja Ujedinjenih nacija potpisana je na konferenciji u San Francisku 26. juna 1945. godine, a stupila na snagu 24. oktobra 1945., Službeni list FNRJ – Međunarodni ugovori" br. 5/1945 i "Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori", br. 2/1965, 12/1966 i 39/1972.

konvencija o regulisanju lova na kitove iz 1946.⁶, Konvencija o osnivanju "Međuameričke komisije za tune" iz 1949.⁷, Međunarodna konvencija o zaštiti ptica iz 1950.⁸, Sporazum o merama za zaštitu dubinskih morskih rakova, evropskih jastoga, norveških jastoga i kraba iz 1952.⁹, Privremena konvencija o zaštiti severnopacifičkih foka iz 1957.¹⁰, Međunarodna konvencija o zaštiti atlantskih tuna iz 1966.¹¹, Konvencija o močvarama koje su od međunarodnog značaja, osobito kao prebivalište ptica močvarica iz 1971.¹², Konvencija o očuvanju antarktičkih foka iz 1972.¹³, Sporazum o očuvanju polarnih medveda iz 1973.¹⁴, Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore (CITES) iz 1973.¹⁵, Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja iz 1979.¹⁶, Konvencija o očuvanju antarktičkih

⁶International Convention for the Regulation of Whaling, Washington, 02.12.1946., United Nations – Treaty Series, Vol. 161, Registration I-2124 <http://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028015013502>.11.2015.

⁷Convention between the United States of America and the Republic of Costa Rica for the establishment of an Inter-American Tropical Tuna Commission, Washington, 31.05. 1949., United Nations – Treaty Series, Vol. 80, Registration No. I-1041<http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2080/volume-80-I-1041-English.pdf>02.11.2015.

⁸ Međunarodna konvencija o zaštiti ptica iz 1950. godine "Službeni list SFRJ", br. 6/1973.

⁹Agreement between the Governments of Norway, Denmark and Sweden concerning measures for the protection of the stocks of deep-sea prawns (*Pandalus borealis*), European lobsters (*Homarus vulgaris*), Norway lobsters (*Nephrops norvegicus*) and crabs (*Cancer pagurus*), Oslo, 07.03.1952., United Nations – Treaty Series, Vol. 175, Registration No. I – 2302 <http://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028014df7402>.11.2015.

¹⁰ Interim Convention between the United States of America, Canada, Japan and the Union of Soviet Socialist Republics on conservation of North Pacific fur seals, Washington, 09.02.1957., United Nations – Treaty Series Vol. 314, Registration No. I – 454 <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20314/volume-314-I-454-English.pdf> 02.11.2015.

¹¹ International Convention for the Conservation of Atlantic Tunas, Rio de Janeiro, 14.05.1966., United Nations – Treaty Series Vol. 673, Registration No. I 9587 <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20673/volume-673-I-9587-English.pdf> 02.11.2015.

¹² Konvencija o močvarama koje su od međunarodnog značaja, osobito kao prebivalište ptica močvarica iz 1971. godine, "Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori", br. 9/1977.

¹³ Convention for the conservation of Antarctic seals, London, 01.06.1972., United Nations – Treaty Series, Vol. 1080, Registration No. I – 16529 <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201080/volume-1080-I-16529-English.pdf> 02.11.2015.

¹⁴International Agreement on the Conservation of Polar Bears, Oslo, 15.11.1973. http://sedac.ciesin.org/legacy?url=http://sedac.ciesin.org/entri/texts/polar_bears.1973.html 02.11.2015.

¹⁵ Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore (CITES) iz 1973. "Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori", br. 11/2001.

¹⁶Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja iz 1979. "Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori", br. 102/2007.

morskih živih resursa iz 1980.¹⁷, Konvencija o očuvanju lososa u severnom delu Atlantskog okeana iz 1982.¹⁸, Sporazum o očuvanju tuljana u Vaden moru iz 1990.¹⁹, Sporazum o očuvanju malih kitova Baltičkog i Severnog mora iz 1992.²⁰ i Konvencija o biološkoj raznovrsnosti iz 1992. godine²¹.

Uprkos konstantnim naporima i legislativnim aktivnostima, čini se da su u domenu međunarodnopravne zaštite životinja mnoge solucije još uvek samo na nivou predloga, te da i dalje postoji potreba za usvajanjem jednog globalnog instrumenta sa mehanizmom koji bi garantovao njegovu efektivnu primenu (Gibson, 2011:539). Bez obzira na sve intenzivnije interesovanje medija i šire javnosti za temu odnosa čoveka prema životinjama kao i na činjenicu da su mnoge životinje širom sveta i dalje izložene ljudskoj okrutnosti, pravni akti koji bi na međunarodnom nivou obavezivali države da poštuju dobrobit i prava svih životinja su još uvek u formi nacrtu (Philips, 2009:60). Međutim, i ovi dokumenti stižu sve veću podršku usled čega raste i njihova moralna težina. Reč je o: 1) Univerzalnoj deklaraciji o pravima životinja iz 1978. godine sa izmenama i dopunama iz 1989. godine (*Universal Declaration of Animal Rights - UDAR*)²² i 2) Univerzalnoj deklaraciji o dobrobiti životinja iz 2000., odnosno 2003. godine, sa poslednjim predlogom za izmene iz 2011. godine (*The Universal Declaration on Animal Welfare – UDAW*)²³.

Prvi nacrt izričito govori o "pravima životinja", dok se drugi bavi pitanjima od značaja za njihovu dobrobit. Pod pojmom "dobrobit životinja"

¹⁷Convention on the conservation of Antarctic marine living resources, Canberra, 20.05.1980., United Nations – Treaty Series Vol. 1329, Registration No. 1 – 22301 <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201329/volume-1329-I-22301-English.pdf> 02.11.2015.

¹⁸ Convention for the conservation of salmon in the North Atlantic Ocean, Reykjavik, 02.03.1982., United Nations – Treaty Series Vol. 1338, Registration No. 1 – 22433 <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201338/volume-1338-I-22433-English.pdf> 02.11.2015.

¹⁹ Agreement on the Conservation of Seals in the Wadden Sea, Bonn, 16.10.1990. <http://www.waddensea-secretariat.org/management/SMP/Seals-Agreement.pdf> 02.11.2015.

²⁰ Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas, New York, 14.04.1992. http://www.ascobans.org/pdf/Ch_XXVII_09_CertifiedTrueCopiesAgreement.pdf 02.11.2015.

²¹ Zakon o potvrđivanju Konvencije o biološkoj raznovrsnosti, "Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori", br. 11/2001.

²² Universal Declaration of Animal Rights - UDAR http://www.vier-pfoten.ro/files/Romania/Diverse/universal_declaration_of_animal_rights.pdf 17.11.2015.

²³ Draft Declaration on Animal Welfare at Universal Level – The Universal Declaration on Animal Welfare (UDAW) Proposal <https://www.globalanimallaw.org/database/universal.html> 17.11.2015.

(*animalwelfare*) podrazumeva se podržavanje humanog tretmana svih životinja, bez obzira na krajnju svrhu za čiju realizaciju će one biti upotrebljene, odnosno, insistira na poštovanju osnovnih principa dobrobiti životinja pri svim vidovima njihove eksploatacije od strane čoveka. Dakle, dobrobit životinja ne isključuje mogućnost da se životinje upotrebljavaju za ostvarivanje ciljeva ljudi, ali zahteva da one budu korišćene na human način, odnosno na način koji smanjuje ili eliminiše njihovu patnju (Fraser, 1998:55-57).

Sa druge strane, pojam "prava životinja" (*animal rights*) počiva na ideji da su životinje bića koja imaju neotuđiva "moralna prava" koja ljudi ne bi smeli da krše. U skladu sa tim, uvažavanje prava životinja podrazumevalo bi, u svom najradikalnijem obliku, koji se naziva i abolicionizam, zabranu bilo kakve vrste iskorišćavanja životinja od strane ljudi i potpuno oslobađanje životinja. Implementacija ovakvog shvatanja značila bi zabranu bilo kakve upotrebe životinja od strane ljudi za ishranu, odevanje, odmor, istraživanje, rad, rekreaciju ili zabavu (Regan, 1998:42-44).

Razlike koje se mogu uočiti između koncepta "prava životinja" i koncepta "dobrobiti životinja", ukazuju na to da se Univerzalna deklaracija o pravima životinja zalaže za jedan radikalniji pristup zaštiti životinjskog sveta nego što to čini Univerzalna deklaracija dobrobiti životinja. Neovisno od tih razlika, može se konstatovati da oba nacrtu u suštini promovišu ideju priznanja i poštovanja određenih životinjskih prava, vrednosti i interesa. Budući da predlog Svetskog društva za zaštitu životinja u svom naslovu sadrži izraz "dobrobit životinja" on u očima javnosti deluje manje radikalno nego predlog koji sadrži izraz "prava životinja", te je razumljivo što je kao umereniji i "skromniji", do sada zadobio podršku ne samo većeg broja država, međunarodnih organizacija i pojedinaca već i Generalne skupštine Ujedinjenih nacija (Paunović, 2004:204).

1. USVAJANJE UNIVERZALNE DEKLARACIJE O DOBROBITI ŽIVOTINJA

Univerzalna deklaracija o dobrobiti životinja usvojena je na kongresu Svetskog društva za zaštitu životinja (*World Society for the Protection of Animals – WSPA, sada: World Animal Protection*)²⁴ 2000. godine. Na ovom

²⁴ Svetsko društvo za zaštitu životinja (*World Society for the Protection of Animals – WSPA, sada: World Animal Protection*) je međunarodna organizacija posvećena prevenciji i suzbijanju okrutnosti prema životinjama širom sveta. Ona okuplja 850 udruženja za zaštitu životinja iz preko 150 zemalja i preko 400 000 pojedinaca, a ima i status konsultativnog člana

sastanku je istaknuto da do tog trenutka nisu organizovani međunarodni skupovi na kojima se diskutovalo o zaštiti prava i dobrobiti životinja i razmatrala mogućnost usvajanja jednoobraznog normativnog okvira u toj oblasti. Imajući to u vidu, Svetsko društvo za zaštitu životinja zauzelo je stav da harmonizacija propisa u oblasti dobrobiti životinja treba da postane zajednički cilj delovanja svih pokreta za zaštitu životinja. Usvajanje Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinjapod okriljem Ujedinjenih nacija istaknuto je kao prvi korak na putu realizacije tog prilično ambicioznog cilja. U skladu sa tim, Svetsko društvo za zaštitu životinja istaklo je da Univerzalna deklaracija o dobrobiti životinja predstavlja pokušaj afirmisanja principa dobrobiti životinja na međunarodnopravnom nivou, kao i da se u međunarodnom pravu prizna da životinje imaju svojstvo osećajnih bića, da postoji potreba za poštovanjem osnovnih principa njihove dobrobiti, kao i da je neophodno zauvek okončati okrutno i nehumano postupanje ljudi prema njima (Gibson, 2011:540; Appleby & Sherwood, 2007).

Zvanična verzija nacrtu Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja formulisana je nakon konferencije koja je održana u Manili 2003. godine, i sastanka članova međunarodnog upravnog odbora Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja, koji je održan 2005. godine u Kostariki. Konferenciji o dobrobiti životinja održanoj u Manili prisustvovalo je devetnaest delegacija vlada, a predstavnici Saveta Evrope i Sjedinjenih Američkih Država imali su status posmatrača. Godine 2005. oformljen je međunarodni upravni odbor Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja, a predstavnici vlada Kenije, Indije, Kostarike, Češke Republike i Filipina su se složili da predvode inicijativu za usvajanje nacrtu tog dokumenta. Od njih je potekla inicijativa da i druge države tokom narednih godina počnu da pružaju podršku Univerzalnoj deklaraciji, uključujući vlade Australije, Kambodže, Fidžija, Litvanije, Novog Zelanda, Poljske, Slovenije, Tanzanije i Velike Britanije.

Podršku nacrtu Deklaracije nisu pružale samo pojedine države, već su to činile i brojne međunarodne organizacije koje se bave zaštitom životinja i njihove dobrobiti. Tako je 2007. godine Univerzalnu deklaraciju o dobrobiti životinja podržala Svetska organizacija za zdravlje životinja (*World Organization for Animal Health - OIE*). U toku 2008 godine, Deklaracija je

u Ujedinjenim nacijama kao i status posmatrača u Savetu Evrope. Saraduje sa Organizacijom za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (United Nations Food and Agriculture Organization) i Svetskom organizacijom za zdravlje životinja (World Organization for Animal Health), <http://www.worldanimalprotection.org.uk/about>, 15.11.2015.

stekla javnu podršku Federacije Veterinara Evrope (*Federation of Veterinarians of Europe – FVE*), kao i nacionalnih veterinarskih asocijacija Čilea, Novog Zelanda, Velike Britanije, Filipina, Tajlanda i Kolumbije. Danas ovu Deklaraciju podržava preko dva miliona pojedinaca širom sveta, a njihov broj se iz dana u dan povećava, što pokazuje moralnu snagu principa koji su u njoj izloženi.

Svoje zalaganje za usvajanje Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja izrazila je i Evropska unija, Zaključkom Saveta od 23. marta 2009. godine.²⁵ Savet izražava podršku usvajanju Deklaracije, pozivajući se najpre na dokumente od značaja za dobrobit životinja koje je Evropska unija već usvojila: 1) Protokol o zaštiti i dobrobiti životinja pridodat Sporazumu o osnivanju Evropske zajednice, kojim su države članice potvrdile svoju želju da obezbede unapređenje zaštite i dobrobiti životinja kao osećajnih bića²⁶ i 2) Akcioni plan Evropske zajednice o zaštiti i dobrobiti životinja, kojim je Evropska Komisija obezbedila jasan i sveobuhvatan plan svojih inicijativa u vezi sa dobrobiti životinja²⁷. U Zaključku je istaknut značaj prihvatanja dobrobiti životinja kao pitanja od opšteg interesa i važnosti u celom svetu, pri čemu se Evropska Komisija ohrabruje da nastavi sprovođenje svog Akcionog plana o dobrobiti životinja i da podrži i inicira dalje međunarodne inicijative kako bi se podigla svest i postigao veći stepen saglasnosti u pogledu dobrobiti životinja. Posebno se izražava nastojanje da se zemlje u razvoju podstaknu da istraže mogućnosti trgovine zasnovane na sistemima proizvodnje koji poštuju dobrobit životinja. Na kraju, Zaključkom se države članice Unije i Evropska komisija pozivaju da u skladu sa svojim nadležnostima pruže načelnu podršku inicijativi za usvajanje Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja.

I Vlada Republike Srbije izrazila je svoju zvaničnu podršku usvajanju Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja posebnim Zaključkom donetim krajem 2009. godine, iste godine kada je usvojen i Zakon o

²⁵ Council of the European Union Conclusions on a Universal Declaration on Animal Welfare 2934th Agriculture and Fisheries Council meeting, Brussels, 23 March 2009, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/agricult/106877.pdf 15.11.2015.

²⁶ Protocol on Protection and Welfare of animals annexed to the Treaty establishing the European Community, Official Journal C 340, 10.11.1997. http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/references/general/jc340_en.pdf 15.11.2015.

²⁷ Community Action Plan on the Protection and Welfare of Animals (2006 – 2010), Commission of the European Communities, Brussels, 23.01.2006, http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/com_action_plan230106_en.pdf 15.11.2015.

dobrobiti životinja Republike Srbije²⁸. Na taj način je i naša zemlja doprinela ovoj važnoj globalnoj inicijativi, opredelivši se za kontinuiran rad na izgradnji i unapređenju sistema pravne zaštite dobrobiti životinja (Batrićević, 2013:66).

Do sada su objavljene tri verzije nacrtu Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja. Najstarija verzija, koja je objavljena 2000. godine ujedno je i najopširnija (Paunović, 2004: 196 – 203, Visković, 1996: 448 – 449). Ali, osim nje, postoji i ona koja je objavljena 2007. godine od strane Svetskog društva za zaštitu životinja i koja se zasniva na tekstu formulisanom nakon konferencije u Manili održane 2003. godine i sastanka Upravnog odbora Deklaracije održanog 2005. godine. Najnovija verzija nacrtu Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja objavljena je 2011. godine.

2. NACRT UNIVERZALNE DEKLARACIJE O DOBROBITI ŽIVOTINJA IZ 2000. GODINE

U preambuli verzije Nacrtu Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja iz 2000 godine (Paunović, 2004:196), životinjama se priznaje svojstvo osećajnih bića, i ističe se da je neophodno da se one tretiraju i poštuju u skladu sa tim. Takođe, u preambuli se insistira na tome da ljudi dele planetu sa drugim vrstama i oblicima života i da sve forme života koegzistiraju u okviru međuzavisnog ekosistema. U tom smislu, naglašava se da uprkos značajnim socijalnim, ekonomskim i kulturnim razlikama između pojedinih država odnosno društava, svaka od njih mora doprineti suštinskom i humanom razvoju čovečanstva. Napomenuto je i da Svetsko društvo za zaštitu životinja zna da mnoge države već poseduju normativne okvire za zaštitu domaćih i divljih životinja, ali da je jedan od ciljeva Deklaracije da unapredi njihovu efikasnost i da doprinese razvoju zakonskih odredaba posvećenih zaštiti dobrobiti životinja (Paunović, 2004:199).

Nakon preambule, definisani su osnovni pojmovi upotrebljeni u nacrtu Deklaracije. Jasno i precizno određivanje sadržaja i obima pojmova kao što su: životinja, dobrobit životinja i zlostavljanje životinja važno je ne samo za pravilno tumačenje same Deklaracije, već i zbog toga što bi se njenim usvajanjem obezbedila jedinstvena interpretacija tih pojmova u nacionalnim zakonodavstvima i praksama pravosudnih organa država potpisnica, što do sada nije bio slučaj. Prema nacrtu Univerzalne

²⁸Zakon o dobrobiti životinja, "Službeni glasnik RS", br. 41/2009.

deklaracije o dobrobiti životinja, pojam životinje obuhvata svakog sisara koji nije čovek, pticu, gmizavca, vodozemca, ribu ili beskičmenjaka sposobnog da oseti bol, patnju, strah i stres. Deklaracija razlikuje divljač, životinje koje zavise od čoveka i životinje za društvo. Divljač obuhvata sve životinje koje nisu domestikovane (pripitomljene). Za razliku od divljači, životinje koje zavise od čoveka definisane su kao životinje čija dobrobit i opstanak zavise od brige čoveka, uključujući: životinje za društvo i zabavu (kućne ljubimce), životinje koje se gaje radi hrane ili drugih proizvoda životinjskog porekla, životinje za rad (vuču), životinje za službene namene, životinje za naučna istraživanja i druge vrste životinja koje se gaje u zatočeništvu. Životinje za društvo determinisane su kao vrste koje, u zavisnosti od lokalne kulture i tradicije predstavljaju izvor društva i zabave za određenu naciju ili socijalnu zajednicu (član 1.).

Još dva značajna pojma definisana u članu 1. Deklaracije jesu: zlostavljanje životinja i dobrobit životinja. Zlostavljanjem životinja smatra se svako nanošenje nepotrebnog bola, patnje i stresa, bilo da je učinjeno sa umišljajem ili iz nehata i neznanja. Dobrobit životinja određena je kao stepen do kojeg su zadovoljene fizičke, psihološke i bihevioralne potrebe životinje. Određivanje ovih pojmova nacrtom Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja, a, kasnije, i njenom konačnom, formalno – pravno obavezujućom verzijom imalo bi veliki značaj za tumačenje ovih pojmova u pojedinim nacionalnim zakonodavstvima, posebno ako se uzme u obzir da se oba pojma koriste, bilo kod krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja, bilo kod prekršaja iz zakona o dobrobiti životinja većine nacionalnih zakonodavstava.

Nakon definisanja osnovnih pojmova, nacrtom Deklaracije (član 2.) propisana je obaveza svih ljudi da se staraju o onim životinjama čiji opstanak zavisi od njih, kao i da obezbede zaštitu njihove dobrobiti. U tom kontekstu je posebno istaknuto da nijedna životinja ne sme biti bespotrebno ubijena ili izložena zlostavljanju od strane čoveka. Zlostavljanje životinja proglašeno je teškim zločinom za koji u nacionalnim zakonodavstvima treba da budu propisane adekvatne sankcije, odnosno sankcije koje će po vrsti i meri biti dovoljno stroge da spreče recidiv. Kada su u pitanju mere koje države potpisnice treba da preduzmu kako bi osigurale prevenciju, sankcionisanje i suzbijanje različitih oblika nedozvoljenog ponašanja čoveka prema životinjama, nacrt Deklaracije detaljno razrađuje kriterijume koje je potrebno ispoštovati kako bi se očuvale sledeće životinje: divljač, životinje čiji opstanak zavisi od čoveka, životinje koje se uzgajaju za ishranu, zbog proizvoda animalnog porekla i drugih materijala, životinje za druženje (kućni ljubimci), životinje za sport i zabavu i ogleadne životinje. Nabrajajući kategorije životinja

kojima treba pružiti zaštitu u nacionalnim zakonodavstvima, Deklaracija zapravo upućuje države koje oblasti treba pravno regulisati, navodeći za svaku osnovne smernice.

Kada je u pitanju divljač, istaknuto je da se u situacijama kada je ubijanje divljih životinja ili njihovo stavljanje u zatočeništvo neophodno radi zaštite biodiverziteta, mora odrediti odgovarajući broj životinja koje će od te odluke biti izuzete i tona osnovu naučnih i stručnih saznanja (član 3.). U Deklaraciji su taksativno nabrojani zabranjeni načini ubijanja ili zatvaranja divlje životinje. Tu spadaju: 1) način na koji se životinja zlostavlja, 2) način koji podrazumeva upotrebu drugih životinja – grabljivica, čiji su plen životinje koje su predmet ubijanja ili hvatanja i 3) način na koji se uništava ili oštećuje prirodno stanište. Deklaracijom je izričito zabranjeno stavljanje u zatočeništvo i ubijanje divljih životinja radi zabave ili sporta, odnosno rekreacije. Propisivanjem ove zabrane, praktično je izraženo zalaganje tvorca Deklaracije za potpunu zabranu lova, osim u slučajevima kada populacija određene životinjske vrste na nekom prostoru postane toliko brojna da počne da ugrožava opstanak drugih životinjskih vrsta i čitavog ekosistema, te se javi potreba za njenim svođenjem na prihvatljivu meru. Donošenje odluke o ubijanju divljih životinja u takvim izuzetnim situacijama, kao i o broju jedinke koje će tom prilikom biti "pošteđene" povereno je ekspertima, a ne lovcima ili lovačkim udruženjima. Radi obezbeđenja adekvatne zaštite divljih životinja, od država potpisnica se očekuje da preduzmu mere za konzervaciju prirodnih staništa divljih životinjskih vrsta.

Životinjama koje su zavisne od čoveka, Deklaracijom se garantuje pet osnovnih sloboda, kao elementarnih parametara za procenu da li je ispoštovana njihova dobrobit. (član 4.). To su sledeće slobode: 1) sloboda od gladi i žeđi, koja se postiže tako što će se životinjama omogućiti stalni pristup svežoj vodi i kvalitetnoj hrani, 2) sloboda od neudobnosti obezbeđivanjem kvalitetne okoline (okruženja), pod kojom se podrazumevaju zaklon i udobno mesto za odmor, 3) sloboda od bola, povreda i bolesti, koja se ostvaruje blagovremenom dijagnozom i veterinarsko-medicinskim tretmanom, 4) sloboda od straha i stresa, koja se realizuje tako što se životinje drže i uzgajaju u uslovima koji ne prouzrokuju njihovu patnju, kako na fizičkom tako i na psihičkom nivou i 5) sloboda da životinje ispolje normalne, uobičajene oblike ponašanja, koja se postiže tako što se životinjama obezbeđuje dovoljno prostora za boravak.

Posebna odredba nacrtu Deklaracije od značaja za životinje koje su zavisne od čoveka (član 4. tačka b) odnosi se na lišenje života takvih životinja u situacijama u kojima se proceni da bi to bilo humanije nego

njihovo održavanje u životu. U skladu sa ovom odredbom, veterinari i drugi stručnjaci moraju biti ovlašćeni da u tim situacijama na human način usmrte svaku životinju koja je bolesna ili povređena ili je pod takvim stresom da to stanje kod nje izaziva hroničnu patnju. Predviđanjem ove odredbe praktično se "legalizovala" eutanazija životinja koje su zavisne od čoveka, ali uz istovremeno propisivanje načina, uslova ili okolnosti i ovlašćenih lica za obavljanje takvog postupka. Time se postiglo da ubijanje životinja u određenim situacijama bude dopušteno ali uz striktno pridržavanje uslova koji se odnose na način, mesto, vreme, ovlašćeno lice i okolnosti pod kojima se taj čin može sprovesti.

Zaseban odeljak odnosi se na dobrobit životinja koje se uzgajaju u proizvodne svrhe, odnosno za hranu, proizvode animalnog porekla i druge materijale. U njemu je (član 5.) propisano da usmrćivanje životinje radi obezbeđivanja hrane ili drugih potreba mora biti učinjeno uz primenu takvog metoda koji trenutno usmrćuje životinju i čini je neosetljivom na bol do nastupanja smrti. Kako bi se patnja životinja namenjenih za klanje svela na najmanju moguću meru, propisano je da one moraju biti transportovane, istovarene, hranjene i pojene na human način, kao i da sam postupak klanja moraju obavljati osobe koje su za to kvalifikovane i obučene. Transport životinja namenjenih za klanje treba da traje što je moguće kraće, pa je radi ispunjenja tog zahteva propisano da mesto na kome se sprovodi klanje životinja treba da bude što bliže mestu na kome se one uzgajaju.

U sklopu dela posvećenog dobrobiti onih životinja čiji opstanak zavisi od čoveka, regulisan je i položaj životinja koje se koriste za rad ili takozvanih radnih životinja. U cilju očuvanja dobrobiti tih životinja, države potpisnice se obvezuju da primene odgovarajuće mere. Ove mere usmerene su prvenstveno na usklađivanje trajanja i težine eksploataisanja životinja za rad sa osnovnim principima njihove dobrobiti. Naravno, takva ograničenja moraju biti utemeljena na racionalnim procenama. To znači da, kao i kada je u pitanju upotreba životinja za ishranu i odevanje, Deklaracija ne zabranjuje mogućnost da se životinje eksploatišu zarad ostvarivanja interesa ljudi, ali insistira na tome da se u takvim situacijama životinje iskorišćavaju na najmanje nehuman način, odnosno na način koji podrazumeva poštovanje njihove dobrobiti.

Osobitu pažnju izvorni tekst nacrtu posvećuje dobrobiti životinja koje služe za druženje, odnosno kućnih ljubimaca (član 6.). Odredbama posvećenim dobrobiti životinja za druženje najpre se naglašava da su vlasnici ovih životinja obavezni da preuzmu na sebe odgovornost za staranje o njima i za njihovu dobrobit za sve vreme njihovog života. Vlasnici se pri tome

obavezuju da ukoliko nisu više u mogućnosti da brinu o svojim životinjama iste prepuste drugim odgovornim osobama. Nacrt Deklaracije obavezuje države da preuzmu potrebne korake kako bi se promovisala i sprovedila sterilizacija kućnih ljubimaca, kao i proces njihove registracije i identifikacije. U cilju sprečavanja rađanja prekomernog broja jedinki i kasnijeg eventualnog zlostavljanja ili napuštanja neželjenih životinja, predviđa se uspostavljanje strogih zakonskih okvira, dozvola i kontrola u oblasti prometa životinja.

I pitanje eutanazije kućnih ljubimaca uređeno je nacrtom Deklaracije. Naime, Deklaracija insistira na tome da veterinari i drugi stručnjaci moraju biti ovlašćeni da humano usmrte kućne ljubimce koji su napušteni, ne mogu biti udomljeni ili im se ne može obezbediti odgovarajuća nega kojom bi se zaštitila njihova dobrobit. U tekstu nacrtu Deklaracije taksativno su nabrojani načini ili metodi usmrćivanja kućnih ljubimaca koji se smatraju nehumanim i nedozvoljenim. Među nedozvoljene načine lišenja života spadaju: 1) trovanje, 2) ustreljivanje, 3) vešanje, 4) mlaćenje motkom, 5) razapinjanje i 6) davljenje pod vodom. Pored nabrojanih, nehumanim i nedopuštenim, mogu se smatrati i drugi način ubijanja kućnih ljubimaca, što zavisi od okolnosti svakog konkretnog slučaja. Nabrojanje nedozvoljenih načina lišavanja života kućnih ljubimaca značajno je kao smernica za nacionalna zakonodavstva budući da će, ako i kada nacrt ove Deklaracije stekne i formalnu pravnu snagu, ova odredba predstavljati osnov za inkriminisanje tih ponašanja čoveka prema životinjama kao krivičnih dela ili prekršaja. Zato se ova odredba može posmatrati kao kriterijum za određivanje granice kriminalne zone, odnosno za razgraničenje između dozvoljenih i humanih načina usmrćivanja kućnih ljubimaca (eutanazija) i načina koji su nedozvoljeni, odnosno koji se smatraju nehumanim.

Za razliku od nacrtu Univerzalne deklaracije o pravima životinja, predlog Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja ne isključuje u potpunosti mogućnost da se životinje koriste za zabavu ljudi. Nacrt Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja zabranjuje samo spektakle, egzibicije i druge vidove zabave u kojima se povređuju ili ugrožavaju zdravlje i dobrobit životinja koje u njima učestvuju (član 7.). Takođe, Nacrt propisuje da u slučaju korišćenja životinja za dozvoljene vidove zabave i sporta, moraju biti preduzete sve potrebne mere kako bi se sprečilo njihovo zlostavljanje.

Nacrt Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja detaljno uređuje položaj eksperimentalnih životinja. Ovaj tekst se ne zalaže za potpunu obustavu eksperimentisanja na životinjama, već nastoji da obezbedi redukovanje

broja takvih ogleda i njihovo sprovođenje u skladu sa načelima dobrobiti životinja. Tako je u ranijem nacrtu Deklaracije bilo predviđeno da se životinje mogu koristiti u cilju naučnih istraživanja i testiranja samo radi dobrobiti čoveka ili životinje, i to da bi se pronašao način lečenja ili sprečavanja specifičnih bolesti ili proizvod koji će umanjiti patnju ili poboljšati zdravlje ili da bi se procenio rizik opasne supstance kada ne postoje druge alternative (član 8.). Takođe, propisano je da broj životinja upotrebljenih za testiranje i istraživanje mora biti minimalan, da njihov bol i stres moraju biti smanjeni ili izbegnuti, kao i da im se sve vreme njihovog života moraju obezbediti visoki standardi smeštaja i nege. Deklaracija insistira na zameni eksperimenata na životinjama alternativnim metodama kad god je to moguće, naglašavajući značaj promovisanja takvih alternativnih metoda. Nacrtom ove Deklaracije se zabranjuje vršenje eksperimenata na životinjama ukoliko je moguće prikupiti informacije o sličnim naučnim rezultatima bez upotrebe životinja, ako takve informacije već postoje i ako takvi ogledi nisu od suštinskog značaja za dobrobit čoveka i životinja.

3. NACRT UNIVERZALNE DEKLARACIJE O DOBROBITI ŽIVOTINJA IZ 2011. GODINE

Najnovija verzija teksta nacrtu Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja usvojena je 2011. godine.²⁹ U njenoj preambuli ističe se da su životinje osećajna bića, te da njihova dobrobit zaslužuje pažnju i uvažavanje država potpisnica. Istaknuto je da ljudi dele planetu sa drugim vrstama i oblicima života, i koegzistiraju sa njima u okviru jednog zajedničkog ekosistema. Naglašeno je da dobrobit životinja treba da se realizuje na način koji je u skladu sa najvišim naučnim i etičkim standardima, odnosno vrednostima. Tom prilikom je podvučeno da takozvanih "pet sloboda" (sloboda od gladi, žeđi i neuhranjenosti, straha i stresa, fizičke i termičke nelagodnosti, bola, povrede i bolesti i sloboda ispoljavanja normalnog modela ponašanja) predstavljaju dragocene opšte smernice za postizanje dobrobiti životinja.

Posebno je važno spomenuti da se u preambuli ističe i to da dobra praksa u oblasti dobrobiti životinja u znatnoj meri doprinosi dobrobiti ljudi i životne sredine. U tom kontekstu, napomenuto je i da uključivanje dobrobiti životinja u političke diskusije može ojačati napore kako pojedinih zemalja tako i Ujedinjenih nacija, usmerene na poboljšanje u oblasti zdravlja ljudi i

²⁹ Draft Declaration on Animal Welfare at Universal Level – The Universal Declaration on Animal Welfare (UDAW) Proposal <https://www.globalanimallaw.org/database/universal.html> 17.11.2015.

životinja, bezbednosti ljudi, suzbijanja gladi i siromaštva, bezbednosti hrane, smanjenja rizika od bolesti, očuvanja životne sredine i socijalnog razvoja. Zato je u preambuli posebno pozdravljeno uključivanje dobrobiti životinja u program Organizacije Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu (*Food and Agriculture Organization of the United Nations - FAO*) od 2008. godine, koji je namenjen smanjenju siromaštva, pružanju pomoći u slučaju prirodnih katastrofa i razvoju stočarstva.

U uvodu najnovije verzije Deklaracije navedeno je da su mnoge države već izgradile adekvatne normativne okvire za zaštitu dobrobiti divljih i domaćih životinja, ali da je važno obezbediti njihovu efikasnu primenu u budućnost. Takođe je istaknuto da svaka zemlja treba da radi na razvoju bolje i sveobuhvatnije zakonske regulative od značaja za dobrobit životinja. Zatim je istaknuto i da unapređenje dobrobiti životinja zahteva zajedničko delovanje, te da subjekti ovlašćeni za donošenje odluka i druge zainteresovane strane moraju biti uključene u takve akcije. Konačno, u članu 1. još jednom je podvučeno da su životinje osećajna bića i da treba poštovati njihovu dobrobit.

Dobar ili visok nivo dobrobiti životinje određen je kao stanje sitosti, zdravlja, dobrog opšteg stanja jedinke i odsustvo patnje. Dobrobit životinje definisana je tako da podrazumeva njeno dobro zdravlje. U tom smislu, dobrobit se odnosi se ne samo na fizičko, već i na psihičko stanje životinje (član 2.).

Osećajnost životinja je determinisana kao sposobnost za doživljavanje osećaja, uključujući bol i zadovoljstvo i podrazumeva određeni nivo svesnosti na strani životinje. Pri tome je naglašeno da su naučna istraživanja potvrdila da su svi kičmenjaci osećajna bića, kao i da određeni beskičmenjaci takođe mogu ispoljavati znake osećajnosti (član 3.). Ova odredba Deklaracije posebno je važna prilikom odlučivanja kojim sve životinjama treba omogućiti pravnu zaštitu od nedozvoljenih ljudskih ponašanja, a naročito prilikom diskutovanja o tome koje sve životinje mogu biti objekt radnje krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja.

Poznato je da krivičnopravnu zaštitu u većini pravnih sistema u svetu uživaju samo životinje za koje je nesporno naučno dokazano da su sposobne da osećaju bol, patnju, strah i stres. Nema sumnje da bi, u skladu sa navedenom odredbom Deklaracije, krivičnopravnu zaštitu trebalo pružiti svim kičmenjacima, kao i da postoji mogućnost da ona, nakon eventualnih novih naučnih saznanja bude proširena i na neke vrste beskičmenjaka. Kada bi Univerzalna deklaracija o dobrobiti životinja od nacрта postala obavezujući međunarodni pravni akt, ova odredba bi

inicirala značajne promene na planu tumačenja i primene zakonskih odredbi kojima je inkriminisano ubijanje i zlostavljanje životinja u mnogim pravnim sistemima, uključujući i pravni sistem Republike Srbije.

Naime, u domaćoj pravnoj nauci se odredba kojom je inkriminisano ubijanje i zlostavljanje životinja (član 269. Krivičnog zakonika Republike Srbije³⁰) od strane pojedinih autora tumači na način koji dopušta da krivičnopravna zaštita bude ograničena samo na životinje čije mučenje i ubijanje izaziva sažaljenje kod većine ljudi (Stojanović, 2006:614). Pri tome se ne vodi računa da li i druge životinje trpe i doživljavaju određenu psihičku ili fizičku nelagodnost, odnosno da li su sposobne da osele isti bol, patnju, strah i stres. Sa druge strane, postoje i autori koji prihvataju stav da objekt radnje krivičnog dela ubijanja i zlostavljanja životinja mogu biti sve životinje koje mogu da osele ozlede ili mučenja, ali potpuno neopravdano iz te kategorije isključuju ptice i ribe, smatrajući da ove dve grupe kičmenjaka nemaju sposobnost da osele bol ili patnju (Lazarević, 2006:695). Implementacijom odredaba Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja u nacionalna zakonodavstva izbegle bi se ovakve nedoslednosti i nejasnoće u tumačenju, čime bi se obezbedila ujednačena interpretacija navedene inkriminacije od strane svih pravosudnih organa i to ne samo u jednoj zemlji, već i na globalnom nivou. Takav korak doprineo bi povećanju pravne sigurnosti i predupredio eventualne nedoumice prilikom interpretacije i primene pravnih normi.

Nacrt Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja (član 4.) izričito zahteva od svih država potpisnica da preduzmu sve potrebne korake kako bi se sprečila okrutnost prema životinjama i smanjile njihove patnje, između ostalog, i kroz rad na unapređenju nacionalnih zakona posvećenih dobrobiti životinja ili usvajanje takvih zakona u zemljama u kojima takvi zakoni još uvek ne postoje. Planirano je dalje razvijanje odgovarajućih politika, zakonodavstava i standarda zasnovanih na temeljima te Deklaracije, koji bi uključivali, ali ne bi bili ograničeni na upravljanje i rukovođenje tretmanom divljih životinja, kućnih ljubimaca (životinja za druženje) i životinja koje se koriste za poljoprivredne svrhe, za naučna istraživanja, za rad ili za rekreaciju, kao i životinja koje se drže u zatočeništvu (član 5.).

U nacrtu je posebno naglašeno da politike, zakonodavstvo i standardi koje svaka država usvoji u pogledu dobrobiti životinja treba da budu

³⁰ Krivični zakonik "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014.

zapaženi, prepoznati i promovisani kroz unapređenje prakse i izgradnju kapaciteta za njihovu primenu na nacionalnom i međunarodnom nivou. Iako se priznaje da između pojedinih država i društava postoje značajne socijalne, ekonomske i kulturne razlike, naglašeno je da, bez obzira na te razlike, svako društvo treba da brine o životinjama i da ih tretira na human i održiv način (član 6.). Na kraju Deklaracije, države potpisnice se pozivaju da usvoje neophodne mere kako bi se navedeni principi u pogledu kojih je postignuta saglasnost primenjivali. Kao što je to slučaj i sa Univerzalnom deklaracijom o pravima životinja, ali i sa mnogim drugim međunarodnim dokumentima, ni ovde nije precizirano koje mere svaka pojedina država treba da preduzme kako bi osigurala poštovanje dobrobiti životinja, već je to prepušteno odluci zakonodavaca na nacionalnom nivou (član 7.).

ZAKLJUČAK - ZNAČAJ USVAJANJA NACRTA DEKLARACIJE OD STRANE UJEDINJENIH NACIJA

Već nekoliko godina traju napori Svetskog društva za zaštitu životinja da nacrt Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja stekne i formalno priznanje od strane Ujedinjenih nacija i, na taj način dobije obavezujuću pravnu snagu. Kako bi se to ostvarilo, pokrenuta je peticija pod nazivom "*Animals Matter*" kojom se izražava podrška za usvajanje ovog dokumenta, a koju je do sredine ove godine potpisalo 2.331.464 pojedinaca³¹, a podržalo preko 40 država. Uporedo sa aktivnostima usmerenim na promovisanje Deklaracije na globalnom nivou, nastoji se postići saglasnost između predstavnika država potpisnica o konačnoj verziji njenog teksta. Ali, da bi ovaj nacrt zaista i postao obavezujući izvor međunarodnog prava, potrebno je da se njegovo razmatranje uključi u dnevni red Ekonomskog i Socijalnog Saveta Ujedinjenih nacija (ECOSOC). Tek nakon zadobijanja podrške od strane Ekonomskog i Socijalnog Saveta Ujedinjenih nacija, biće moguće da se nacrt iznese pred Generalnu skupštinu Ujedinjenih nacija (Gibson, 2011:542), gde bi se glasalo o njegovom usvajanju.

Dakle, uprkos podršci mnogih država, međunarodnih organizacija i pojedinaca, Univerzalna deklaracija o dobrobiti životinja još uvek nema obavezujuću pravnu snagu. Imajući u vidu da podrška Deklaraciji raste, može se očekivati da će ona u bliskoj budućnosti biti i formalno usvojena, što će se pozitivno odraziti na pravni položaj životinja u mnogim zemljama, koje

³¹ Videti: <http://e-activist.com/ea-action/action?ea.client.id=1891&ea.campaign.id=34360>, 11.09.2015.

će, ukoliko to do sada nisu učinile, morati da svoja nacionalna zakonodavstva usklade sa standardima dobrobiti životinja koji su u Deklaraciji proklamovani.

Usvajanje Univerzalne deklaracije o dobrobiti životinja od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija imalo bi za posledicu to da poštovanje dobrobiti životinja postane međunarodna obaveza svake države. Takođe, propisivanje univerzalnih standarda postupanja sa životinjama bi doprinelo da se sve životinje tretiraju na jednako dobar način u svim zemljama, te da njihov položaj ne varira od jednog pravnog sistema do drugog. Ujednačeni zakoni u skladu sa Deklaracijom značili bi i da se zlostavljanje životinja u svakoj zemlji kažnjava i to kaznom koja je ista ili slična po vrsti i meri, bez obzira na državne granice. U tom smislu, usvajanje Deklaracije od strane Ujedinjenih nacija bio bi istorijski korak koji bi označio zvanično prevladavanje biocentrizma nad antropocentrizmom i inicirao brojne promene u korist životinjskog sveta kako na normativnom tako i na praktičnom planu.

LITERATURA

- (1) Appleby, M.C. & Sherwood, L (2007). *Animal Welfare Matters to Animals, People and the Environment: the Case for a Universal Declaration on Animal Welfare* (Lobby Brochure). London, UK: WSPA.
- (2) Batrićević, A. (2011). Uloga konvencija saveta Evrope u krivičnopravnoj zaštiti životinja, *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 30(1-2): 137-158.
- (3) Batrićević, A. (2013). *Zaštita životinja u međunarodnom pravu*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- (4) Bowman, M. (1989). The Protection of Animals under International Law (1988-1989), *Connecticut Journal of International Law*, 4 (2):487-499.
- (5) Bowman, M. (1996). The Nature, Development and Philosophical Foundations of the Biodiversity Concept in International Law, u: Bowman, M. & Redgwell, C. (Urs.). *International Law and the Conservation of Biodiversity*. London, UK: Kluwer Law International.
- (6) Čavoški, A. (2007). *Osnovi ekološkog prava Evropske unije*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta UNION u Beogradu, Javno preduzeće "Službeni glasnik".
- (7) Dimitrijević, V. (etal.) (2005). *Osnovi međunarodnog javnog prava*, Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.

- (8) Fraser, D. (1998). *Animal Welfare*, u: Bekoff, M. (Ur.). *Encyclopedia of Animal Rights and Animal Welfare*, Westport, Connecticut, USA:Greenwood Press.
- (9) Gibson, M. (2011). *The Universal Declaration on Animal Welfare*. *Deakin Law Review*, 16(2):539-567.
- (10) Gillespie, A. (2011). *Conservation, Biodiversity and International Law – New Horizons in Environmental and Energy Law*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited.
- (11) Gillespie, A. (2014). *International Environmental Law, Policy and Ethics*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- (12) IUCN (2004). *An Introduction to the African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources*. Gland, Switzerland and Cambridge, UK: IUCN.
- (13) Lazarević, Lj. (2006). *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije*. Beograd: Savremena administracija.
- (14) Lilić, S. & Drenovak, M. (2010). *Ekološko pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- (15) Paunović, M. (2004). *Prava životinja – savremeni međunarodni standard*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i "Đuro Salaj" AD.
- (16) Paunović, M., Krivokapić, B. & Krstić, I. (2007). *Osnovi međunarodnih ljudskih prava*, Beograd: Megatrend univerzitet.
- (17) Philips, C. (2009). *The Welfare of Animals – the Silent Majority*. Bristol, UK: Springer.
- (18) Regan, T. (1998). *Animal Rights*, u: Bekoff, M. (Ur.). *Encyclopedia of Animal Rights and Animal Welfare*, Westport, Connecticut, USA:Greenwood Press.
- (19) Rüster, B., Simma, B. & Bock, M. (1983). *International Protection of the Environment, Treaties and Related Documents*. Dobbs Ferry, New York, USA: Oceana Publications Inc.
- (20) Stojanović, Z. (2006). *Komentar Krivičnog zakonika*. Beograd: Službeni glasnik.
- (21) Visković, N. (1996). *Životinje i čovjek*. Split: Književni krug.
- (22) Weinberg, P. (2006). *Environmental Law – Cases and Materials*. Landham, Maryland USA: University Press of America.

Izvori

- (23) Agreement between the Governments of Norway, Denmark and Sweden concerning measures for the protection of the stocks of

- deep-sea prawns (*Pandalus borealis*), European lobsters (*Homarus vulgaris*), Norway lobsters (*Nephrops norvegicus*) and crabs (*Cancer pagurus*), Oslo, 07.03.1952., United Nations – Treaty Series, Vol. 175, Registration No. 1 – [2302http://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028014df74](http://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028014df74) 02.11.2015.
- (24) Agreement on the Conservation of Seals in the Wadden Sea, Bonn, 16.10.1990. <http://www.waddensea-secretariat.org/management/SMP/Seals-Agreement.pdf> 02.11.2015.
- (25) Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas, New York, 14.04.1992. http://www.ascobans.org/pdf/Ch_XXVII_09_CertifiedTrueCopiesAgreement.pdf 02.11.2015.
- (26) Convention between the United States of America and the Republic of Costa Rica for the establishment of an Inter-American Tropical Tuna Commission, Washington, 31.05. 1949., United Nations – Treaty Series, Vol. 80, Registration No. 1-1041 <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2080/volume-80-I-1041-English.pdf> 02.11.2015.
- (27) Convention for the conservation of Antarctic seals, London, 01.06.1972., United Nations – Treaty Series, Vol. 1080, Registration No. 1 – 16529 <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201080/volume-1080-I-16529-English.pdf> 02.11.2015.
- (28) Convention for the conservation of salmon in the North Atlantic Ocean, Reykjavik, 02.03.1982., United Nations – Treaty Series Vol. 1338, Registration No. 1 – 22433 <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201338/volume-1338-I-22433-English.pdf> 02.11.2015.
- (29) Convention for the Preservation of Wild Animals, Birds and Fish in Africa, 1900 http://iea.uoregon.edu/pages/view_treaty.php?t=1900-PreservationWildAnimalsBirdsFishAfrica.EN.txt&par=view_treaty_html 17.11.2015.
- (30) Convention for the Protection of Birds Useful to Agriculture, 1902 http://iea.uoregon.edu/pages/view_treaty.php?t=1902-ProtectionBirdsUsefulAgriculture.EN.txt&par=view_treaty_html 17.11.2015.
- (31) Convention on Nature Protection and Wild Life Preservation in The Western Hemisphere, signed in Washington DC, 1940, entered into force 01.05.1942. <http://sedac.ciesin.org/entri/texts/wildlife.western.hemisphere.1940.html> 01.11.2015.

- (32) Convention on the conservation of Antarctic marine living resources, Canberra, 20.05.1980., United Nations – Treaty Series Vol. 1329, Registration No. 1 – 22301 <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201329/volume-1329-I-22301-English.pdf> 02.11.2015.
- (33) Convention Relative to the Preservation of Fauna and Flora in the Nature State, London, 08.11.1933. http://eelink.net/~asilwildlife/conv_nature.html 01.11.2015.
- (34) Draft Declaration on Animal Welfare at Universal Level – The Universal Declaration on Animal Welfare (UDAW) Proposal, <https://www.globalanimallaw.org/database/universal.html> 17.11.2015.
- (35) European Convention for the Protection of Pet Animals, Strasbourg, 13.11.1987., Council of Europe, European Treaty Series - No. 125, <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/172.htm> 08.06.2015.
- (36) Interim Convention between the United States of America, Canada, Japan and the Union of Soviet Socialist Republics on conservation of North Pacific fur seals, Washington, 09.02.1957., United Nations – Treaty Series Vol. 314, Registration No. 1 – 4546 <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20314/volume-314-I-4546-English.pdf>, 02.11.2015.
- (37) International Agreement on the Conservation of Polar Bears, Oslo, 15.11.1973., <http://sedac.ciesin.org/legacy?url=http://sedac.ciesin.org/entri/texts/polar.bears.1973.html> 02.11.2015.
- (38) International Convention for the Conservation of Atlantic Tunas, Rio de Janeiro, 14.05.1966., United Nations – Treaty Series Vol. 673, Registration No. 1 9587 <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20673/volume-673-I-9587-English.pdf> 02.11.2015.
- (39) International Convention for the Regulation of Whaling, Washington, 02.12.1946., United Nations – Treaty Series, Vol. 161, Registration I-2124 <http://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280150135> 02.11.2015.
- (40) Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore (CITES) iz 1973. "Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori", br. 11/2001.

- (41) Konvencija o močvarama koje su od međunarodnog značaja, osobito kao prebivalište ptica močvarica iz 1971. godine, "Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori", br. 9/1977.
- (42) Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja iz 1979. "Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori", br. 102/2007.
- (43) Krivični zakonik "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014.
- (44) Međunarodna konvencija o zaštiti ptica iz 1950. godine "Službeni list SFRJ", br. 6/1973.
- (45) Povelja Ujedinjenih nacija potpisana je na konferenciji u San Francisku 26. juna 1945. godine, a stupila na snagu 24. oktobra 1945., "Službeni list FNRJ – Međunarodni ugovori" br. 5/1945 i "Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori", br. 2/1965, 12/1966 i 39/1972.
- (46) Universal Declaration of Animal Rights - UDAR http://www.vier-pfoten.ro/files/Romania/Diverse/universal_declaration_of_animal_rights.pdf 17.11.2015.
- (47) World Animal Protection, <http://www.worldanimalprotection.org.uk/about> 15.11.2015.
- (48) Zakon o dobrobiti životinja, "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 41/2009.
- (49) Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o zaštiti kućnih ljubimaca, "Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori", br. 1/2010.
- (50) Zakon o potvrđivanju Konvencije o biološkoj raznovrsnosti, "Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori", br. 11/2001.

UNIVERSAL DECLARATION ON ANIMAL WELFARE – FROM DRAFT TO REALITY

A series of documents either of universal or of regional character relevant to animal protection has been adopted on international level. Some of them are dedicated to the protection of wildlife (fauna) as a part of the environment, whereas others are focused on the protection of particular animal species (endangered or migratory), certain categories of animals (pets), or on the protection of animal welfare in some specific situations (transport, farm breeding, dwelling in captivity, slaughter or scientific experiments). However, one document that could substantially change the position of animals in international law as well as in national legislations still remains in the form of draft, in spite of the fact that the number of states, international organizations and individuals who support it is constantly increasing. This

*Zbornik IKSI, 2/2015 – A. Batrićević
„Univerzalna deklaracija o dobrobiti životinja – od nacрта do realnosti”,
(str. 123-145)*

refers to Universal Declaration on Animal Welfare, a document whose evolution, contents, principles and potentials are analyzed in this paper.

KEY WORDS: Universal Declaration on Animal Welfare / animal protection / animal welfare / United Nations / international law